

САНКЦІЇ ТА ПОКАРАННЯ ЗА РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Сидорук І.,

кандидат юридичних наук, декан факультету № 2
ІПФПНП ЛьвДУВС

Сидорук І. Санкції та покарання за розбещення неповнолітніх.

Загально визнано, що характер і ступінь суспільної небезпеки будь-якого злочину, в тому числі й розбещення неповнолітніх, відображається в санкції кримінально-правової норми. Санкція – це частина кримінально-правової норми, яка має державно-примусовий якісно-кількісний характер і є формально визначеною об'єктивно-суб'єктивною моделлю заходів кримінально-правового впливу, що застосовуються до осіб, які вчинили злочин. Соціальне завдання санкцій з моменту набуття чинності закону про кримінальну відповідальність – загальне запобігання правопорушенням, якщо ж правопорушення вчинено, то застосування та реалізація санкції спрямовується на здійснення завдань загальної та індивідуальної превенції, виправлення правопорушника, відновлення у всіх можливих випадках порушеного правопорядку. Санкція кримінально-правової норми, що передбачена у ст. 156 КК, має перебувати в прямій залежності від типової суспільної небезпеки розбещення неповнолітніх й узгоджуватися з іншими санкціями Розділу IV «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості» Особливої частини КК, а також бути пропорційною рівню соціальної значущості тих прав і свобод, які втрачає або в яких обмежується засуджений.

У сучасних умовах лише ізоляція від суспільства засудженого, який вчинив розпусні дії щодо неповнолітньої особи, забезпечує тривалий термін невчинення ним тотожного або однорідного статевого злочину, відновлює психологічну рівновагу та надає впевненість у безпеці неповнолітній особі.

На сьогодні динаміка кримінально-правових санкцій у протидії розбещенню неповнолітніх отримала певні сигнали щодо посилення, з одного боку, відбувається диференціація відповідальності за розбещення малолітніх осіб ч.ч. 1-2 ст. 156 КК, а з іншого боку, слід висловити однозначну правову позицію вищих судових інстанцій України щодо призначення більш жорстких кримінальних покарань, інших правових обмежень прав і свобод винних у вчиненні розбещення неповнолітніх, а особливо малолітніх осіб.

Ключові слова: розбещення неповнолітніх, характер і ступінь суспільної небезпеки, малолітня особа, кримінально правова санкція, покарання, призначення покарання, протидія статевим злочинам.

Sydooruk I. Sanctions and punishments for corruption of minors.

It is generally accepted that the nature and degree of public danger of any crime, including the corruption of minors, is reflected in the sanction of the criminal law. A sanction is a part of a criminal law norm that has a state-coercive qualitative-quantitative character and is a formally defined objective-subjective model of criminal-legal influence measures applied to persons who have committed a crime. The social task of sanctions since the entry into force of the law on criminal responsibility is the general prevention of offenses, if the offense has been committed, then the application and implementation of the sanction is aimed at the implementation of the tasks of general and individual prevention, correction of the offender, restoration of law and order in all possible cases. The sanction of the criminal law norm provided for in Art. 156 of the Criminal Code, must be directly dependent on the typical social danger of the corruption of minors and be consistent with other sanctions of Chapter IV «Crimes against sexual freedom and sexual integrity» of the Special Part of the Criminal Code, as well as be proportional to the level of social significance of those rights and freedoms that are lost or in which the convict is limited to.

In modern conditions, only the isolation from society of a convicted person who has committed lewd acts against a minor ensures a long period of non-commitment of the same or similar sexual crime, restores psychological balance and provides confidence in the safety of the minor.

Today, the dynamics of criminal sanctions in combating the depravity of minors have received certain signals regarding strengthening, on the one hand, there is a differentiation of responsibility for the depravity of minors. 1-2 st. 156 of the Criminal Code, and on the other hand, it is necessary to express the unequivocal legal position of the higher courts of Ukraine regarding the imposition of tougher criminal penalties and other legal restrictions on the rights and freedoms of those guilty of desecrating minors, especially minors.

Key words: corruption of minors, nature and degree of social danger, minor, criminal sanction, punishment, sentencing, prevention of sexual crimes.

Постановка проблеми. Кожне цивілізоване суспільство повинно забезпечити безпеку своїм громадянам. А також визначити як першочергове завдання захист дітей і підлітків від різних негативних проявів сучасного життя, тому що неповнолітні завжди є найменш захищеними. Соціально-правовий захист дитинства є одним з основних показників рівня розвитку суспільства, його цивілізованості і перспективності. Суспільна небезпека розбещення неповнолітніх полягає в тому, що вони посягають на їх статеvu недоторканність та нормальний статевий розвиток. Такі злочини часто призводять до глибоких душевних травм у потерпілих осіб, штовхають їх до аморального способу життя, порушують нормальний фізіологічний розвиток неповнолітніх, сприяють моральному розбещенню та пробудження у них ранньої статевої схильності, в у розвитку у них неправильного з моральної точки зору уявлення щодо статевиx відносин, а інколи й відхиленя від природних норм статевого життя.

Метою статті є визначення ефективності кримінально-правової протидії розбещенню неповнолітніх шляхом аналізу динаміки кримінально-правових санкцій та призначених на їх основі покарань за розпусні дії щодо неповнолітніх та малолітніх осіб, передбачених ст. 156 КК.

Виклад основного матеріалу. Протидія розбещенню неповнолітніх зумовлюється системою соціально-правових обставин, серед яких особливе місце займають кримінально-правові санкції відповідної норми за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи та правильність їх застосування. Протидія розбещенню неповнолітніх знаходить своє втілення певною мірою також і в кримінально-правових санкціях та призначенні кримінального покарання винним за вчинення розпусних дій. Кримінальні санкції, як визнається в літературі, виступають змістом діяльності законодавця щодо протидії злочинам проти статевої свободи та статевої недоторканості неповнолітньої особи та визначення видів і розмірів кримінальних покарань, що можуть бути застосовані за їх вчинення [2, с. 115].

Загальновизнано, що характер і ступінь суспільної небезпеки будь-якого злочину, в тому числі й розбещення неповнолітніх, відображається в санкції кримінально-правової норми. Санкція – це частина кримінально-правової норми, яка має державно-примусовий якісно-кількісний характер і є формально визначеною об'єктивно-суб'єктивною моделлю заходів кримінально-правового впливу, що застосовуються до осіб, які вчинили злочин [3, с. 24; 4, с. 88-89]. Соціальне завдання санкцій з моменту набуття чинності закону про кримінальну відповідальність – загальне запобігання правопорушенням, якщо ж правопорушення вчинено, то застосування та реалізація санкції спрямовується на здійснення завдань загальної та індивідуальної превенції, виправлення правопорушника, відновлення у всіх можливих випадках порушеного правопорядку. Санкція кримінально-правової норми, що передбачена у ст. 156 КК, має перебувати в прямій залежності від типової суспільної небезпеки розбещення неповнолітніх й узгоджуватися з іншими санкціями Розділу IV «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості» Особливої частини КК, а також бути пропорційною рівню соціальної значущості тих прав і свобод, які втрачає або в яких обмежується засуджений.

Чинний КК України 2001 р. спочатку в ст. 156 КК передбачав у ч. 1 покарання у вигляді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років, а у ч. 2 – обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на строк до трьох років. За тогочасною оцінкою суспільної небезпеки розбещення неповнолітніх, що знайшло відображення у санкціях ч. 1 і ч. 2 ст. 156 КК, навіть вчинене щодо малолітньої особи батьком, матір'ю або особою, що їх замінює, визнавалися злочином середньої тяжкості. Законодавець у визначенні суспільної небезпеки досліджуваного злочину фактично на півсторіччя повернувся назад. За соціологічними даними П. В. Хряпінського та С. В. Чмута, таке становище позначилося на професійній правосвідомості практичних працівників, більшість опитаних респондентів відносять досліджуваний злочин до таких, що мають незначну суспільну небезпеку – 50,3%, утім 2,5% визначають розбещення як особливо небезпечний злочин, а 47,2% вважають суспільну небезпеку розпусних дій значною [5, с. 167].

В останні роки оцінка суспільної небезпеки розбещення неповнолітніх і динаміка кримінально-правових санкцій суттєво посилилася. На це вплинули негативні наслідки світової соціально-економічної кризи, що спричинили погіршення соціально-економічних, морально-психологічних, кримінологічних та інших показників суспільного життя в Україні, а також глобальне поширення дитячої порнографії в мережі Інтернет, розвиток інфраструктури «секс-туризму» та інше змінили погляди законодавця на суспільну небезпеку та, відповідно, динаміку санкції за розпусні дії щодо неповнолітніх.

Так, Законом України «Про внесення змін до статей 155 та 156 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за розбещення неповнолітніх» від 25.09.2018 р. майже вдвічі посилено відповідальність за розбещення неповнолітніх. Санкція ст. 156 КК стала альтернативною й передбачила покарання у вигляді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк. Очевидно, що обмеження волі та позбавлення волі на вказаний строк застосовуються як основні покарання [6].

З набуттям чинності Закону України від 14.03.2018 р. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації» протидія статевим злочинам проти дітей набула особливої гостроти.

Є підстави визначення нового етапу протидії статевим злочинам проти неповнолітніх. У новій редакції ст. 156 КК України «Розбещення неповнолітніх» викладено у двох частинах: «1. Вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. 2. Ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого» [7].

Закон України від 19 грудня 2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи», не вносить зміни до ст. 156 КК, але посилює кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 152 та 153 КК, якщо ці злочини вчинені особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених частиною четвертою статті 152, статтею 155 або частиною другою статті 156 КК. Караються такі дії позбавленням волі на строк п'ятнадцять років або довічним позбавленням волі» [8].

Крім того, вводиться комплекс правообмежень щодо осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи: створюється єдиний реєстр осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи; встановлюється адміністративний нагляд терміном від одного року до двох років, який не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості для осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Кримінально-правові санкції мають відповідати суспільній небезпеці злочинного діяння і поширеності злочинів певного виду, бути узгодженими із санкціями за вчинення інших, близьких за видом і характером злочинів. Санкція має надавати можливість індивідуалізувати покарання з урахуванням потенційних варіантів учинення злочину в реальності, повинна будуватися на принципах доцільності, обґрунтованості, законності, рівності громадян перед законом, вини, справедливості, гуманізму, невідворотності кримінальної відповідальності, індивідуалізації покарання та економії заходів кримінально-правового впливу.

Безумовно, як вказують А.А. Музика та О.П. Горох, у цьому процесі має бути врахований і набутий досвід боротьби зі злочинністю, дані судової практики, результати наукових досліджень. Побудова санкції з урахуванням зазначених положень, а також дотримання загальноприйнятих правил юридичної техніки дозволить на практиці уникнути ситуації, коли судами призначаються різні покарання за злочини, що за багатьма ознаками схожі як «близнята». І, навпаки, коли за злочини, що не схожі ні за характером, ні за ступенем суспільної небезпеки, призначаються майже однакові вид і міра покарання [9, с. 78-79].

Типовим (базовим) покаранням за розпусні дії щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, принаймні поки що є обмеження волі на строк до п'яти років.

Основними право обмежувальними елементами покарання є поєднання двох заходів: а) обмеження особистої свободи засудженого та б) примусове залучення засудженого до праці. Ефективність покарання у вигляді обмеження волі щодо особи, яка посягнула на статеву недоторканість малолітніх осіб, викликає певні заперечення.

На думку О.О. Світличного, призначення цього покарання за вчинення розпусних дій щодо малолітніх осіб, з міркувань спеціальної превенції, забезпечення статевої недоторканості потерпілих є неприйнятним [2, с. 117]. Серед кримінальних покарань тільки позбавлення волі на певний строк у повній мірі відповідає суспільній небезпеці розбещення неповнолітніх, забезпечує спеціальну превенцію та режим статевої недоторканості неповнолітніх потерпілих. Така позиція повністю узгоджується з вимогами щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Країна має вживати законодавчі заходи для забезпечення покарання ефективними, пропорційними та переконливими санкціями щодо правопорушень відповідно до ступеня їхньої тяжкості. Тому типовим покаранням за вчинення розпусних дій має стати позбавлення волі засудженого на строк до п'яти років.

Основним правообмеженням цього виду кримінального покарання є обмеження волі, крім того, законодавець вказав на місце й строк здійснення такого правообмеження [2, с. 117].

На думку правників, що досліджували статеві злочини, негативною рисою кримінального закону є неузгодженість у визначенні типової санкції за подібні або близькі за характером і ступенем суспільної небезпеки статеві злочини [10, с. 197].

Висновки. Призначення кримінального покарання є основною формою реалізації кримінальної відповідальності за вчинення будь-якого злочину, в тому числі й за вчинення розпусних дій щодо неповнолітніх. Особі, яка вчинила злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та запобігання новим злочинам. Більш суворий вид покарання з числа передбачених за вчинений злочин призначається лише у разі, якщо менш суворий вид покарання буде недостатній для виправлення особи та запобігання вчиненню нею нових злочинів (ч. 2 ст. 65 КК).

На сьогодні динаміка кримінально-правових санкцій у протидії розбещенню неповнолітніх отримала певні сигнали щодо посилення, з одного боку, відбувається диференціація відповідальності за розбещення малолітніх осіб та закріплення більш жорстких покарань у санкціях ч.ч. 1-2 ст. 156 КК, а з іншого боку, слід висловити однозначну правову позицію вищих судових інстанцій України щодо призначення більш жорстких кримінальних покарань, інших правових обмежень прав і свобод винних у вчиненні розбещення неповнолітніх, а особливо малолітніх осіб.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що як і всі злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, розбещення неповнолітніх є злочином, який вчиняється тільки з прямим умислом, його метою виступає розбещення неповнолітніх, мотивами є задоволення винною особою особистої статевої пристрасті або збудження в неповнолітній особі статевого інстинкту.

Суспільна небезпека розбещення неповнолітніх (ст. 156 Кримінального кодексу України, далі – КК), насамперед, визначається безпосереднім об'єктом цього злочину, у якості якого виступають суспільні відносини статевої недоторканості неповнолітньої особи. Статева свобода та статеву недоторканість є складовими елементами родового об'єкту злочинів, передбачених у розділі IV Особливої частини КК.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 4651-VI. Редакція від 13.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Світличний О.О. Динаміка кримінально-правових санкцій у протидії розбещенню неповнолітніх. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2020. № 1. С. 116–126.
3. Книженко О.О. Санкції у кримінальному праві : монографія. Харків : Ника Нова, 2011. 336 с.
4. Денисова Т.А. Поняття кримінально-правової санкції. *Право та державне управління* : зб. наук. пр. 2011. № 1. С. 83–89.
5. Чмут С.В., Хряпінський П.В. Кримінальна відповідальність за статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості : монографія. Запоріжжя: КСК-Альянс, 2011. 184 с.
6. Про внесення змін до статей 155 та 156 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за розбещення неповнолітніх: Закон України від 25.09.2008 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 25–26. Ст. 131.

7. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації: Закон України від 14 березня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 17. Ст. 150.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи : Закон України від 19 грудня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20> (дата звернення: 08.08.2022).
9. Музика А.А., Горох О.П. Покарання за незаконний обіг наркотичних засобів: монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельн. ун-ту управл. та права, 2010. 256 с.
10. Кулик К.Д. Впровадження практики відновного правосуддя у справах про розбещення неповнолітніх в Україні. Політика в сфері боротьби зі злочинністю: матер. Міжнар. наук.-практ., конф. (м. Івано-Франківськ, 9–10 груд. 2016 р.). Івано-Франківськ, 2017. С. 297–299. Від 13.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.